

del més gran do, el de la salut, sent com si una grapa de ferro se li arrapés al cor. Les cares d'aquests llebrosos s'assemblen a fruita podrida, i llurs nasos, orelles, dits, i els pits de les dones, es converteixen en pols i cauen a trossos, del cos vivent. La carn es fon com espelmes al foc; primer els dits, la superfície de la mà, després, poc a poc, l'aixel·la, i més tard el braç de sobre. S'arriba a sentir la impressió de tenir davant mateix les velles estàtues d'un museu, construïdes sobre sòcols.

Dels forats putrefactes del cos, s'escorre un suc pudent i fastigós que empesta tot l'aire a gran distància. Els ulls de la major part d'aquests, els més desgraciats dels desgraciats, han caigut en descomposició i són horribles de veure. Els malalts estan continuament martiritzats per una fiblor i cremor de la pell i molts cops es rasquen fins a matar-se. I aquells que no poden valer-se dels dits i de les mans per manca d'ells, es freguen el cos amb els caps dels braços trencats. Altres, a més, s'esmolen el cos contra els murs de la fortificació, contra les parets de les cases, contra el sòl de la terra mare, que suporta sobre si tot aquest horror, el més gran de la humanitat.

Els llebrosos de Spinalonga han construït dintre les runes del fort venecià les seves habitacions, on viuen durant els temuts anys, fins a l'hora en què la mort els hi porta la solució tan sospirada. Els cadàvers són aleshores o enterrats o bé submergits dintre les ones, sense el consol de l'església, sense ésser plorats ni beneïts. A Spinalonga no existeixen lleis; els espantosos habitants de l'illa viuen—millor dit—moren, segons la seva lliure opinió. Despreocupats, sense obligacions ni deures fora de l'espai, temps i societat.

Si la comunitat no es pot sofrir o sols a mitges, aleshores cadascú fa ús dels drets que mai han estat escrits, però que la naturalesa ha donat a tots els éssers; el crim ocasiona en aquella illa quasi tantes baixes com la mateixa fastigosa malaltia.

A Spinalonga no es fan diferències de classe ni sexe. Pobre i ric, mendicants i pertanyents a la societat, jeuen un al costat de l'altre, jove i vell, homes i dones. En aquesta illa solitària, l'amor festeja orgies desconegudes, ja que la malaltia excita sobretot els sentiments. El desig fa esdevenir aquestes persones com bèsties que arriben fins al límit de l'impossible, tot i essent ja com cadàvers. Empesos per endimoniat desig de carn, homes i dones es llancen a insospitades brutalitats; tant és així, que no fa gaire una noia

jove, de Smirna, que encara es trobava en el primer estat de la malaltia i per falta de mitjans de la pròpia família va ésser embarcada cap a Spinalonga, per a fugir de la fúria dels homes es llançà, en un moment de desesperació sense límits, des de l'alçària del vell fort. El seu cos restà estrellat setmanes i setmanes sota els roquissers.

No totes les dones fineixen així; moltes, quasi totes, s'acostumen amb el que les volta. L'única solució, l'únic camí més curt és, dintre tot, que una dona es "casi" amb un home, amb el que, almenys, s'escapa de les més brutals persecucions de la colla d'homes restants. Obligadament es va perdre a Spinalonga el sentit de la vergonya i els idillis amoris tenen lloc a l'aire lliure, a les balustrades, a les velles terrasses de la fortificació o allà on sigui. El batec d'ales de l'àngel de la mort, que es creuen percebre a l'illa, ha fet desaparèixer fins l'últim pretext moral. Qui sap, potser, demà, potser l'hora que ve, ja no serem més aquí! Perquè la moralitat tan molesta? Cada minut que passa és de valor i el moment que es realitza pot molt bé ésser l'últim. Món horrible, mort terrible.

En temps de bonança els habitants de Spinalonga s'arrosseguen per les roques per agafar sargantanes, perquè hi ha aquí la creença estranya que les sargantanes porten un verí que actua contra la lepra. Alguns cops, en aquestes roques pedregoses es representen escenes, que trastornen, així que dos o més llebrosos es barallen per una sargantana, i molts de cops—masses cops!—es maten. Entre femella i serp, es limita la vida a l'illa Spinalonga, l'illa dels enterrats en vida.

El crepuscle enfonsa les seves ombres blau-violetes sobre el Mediterrani, l'Egeu blau-fosc sembla l'arc de Sant Martí. Mentre la canoa, tot repicant, pren el camí de retorn, de retorn cap a la vida i el món, la mirada s'aferra per últim cop a l'illa dels llebrosos. Els sense esperança treuen altra vegada llurs caps per tots els forats del mur, com a la nostra arribada, i miren llargament, la visita que desapareix. Què és el que poden sentir aquests infeliços quan marxem? Sols el vent s'emporta l'olor pestilenta que de metre en metre disminueix i es fa més i més imperceptible, fins a desaparèixer completament.

La mateixa illa sembla llebrosa. Les roques, les seves torres, els seus murs, es despedacen com les parts del cos dels seus habitants, sempre més i més, poc a poc, i sense atura. També el lleó alat